

İlhan BAŞGÖZ, Gemerek Nire Blomington Nire Hayat Hikâyem, 2017, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ISBN: 978-605-295-004-3, 476 sayfa.

Yrd. Doç. Dr. Agah HAZIR*

Türkiye'deki halkbilim camiasının yaşayan en önemli isimlerinden İlhan Başgöz'ün özyaşamöyküsü Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından *Gemerek Nire Blomington Nire Hayat Hikâyem...* başlığı ile yayınlandı (Başgöz 2017). Cumhuriyet öncesinde Sivas'ta başlayan ve Bloomington-Ankara arasında devam eden bu uzun yaşam gerek halkbilimi gerekse yakın dönem Türkiye tarihi ile ilgilenenler için son derece zengin malzeme sunuyor. Başgöz de bu malzemeyi bir halkbilimciye yakışacak yalın ve eğlenceli bir üslupla okuyucusuna aktarıyor. Esasında bu Başgöz'ün hayatını anlattığı ilk çalışma değil. Okuyucusu daha önce iki farklı şekilde hocanın anılarına ulaşma fırsatı buldu. İlk olarak Gönül Pultar ve Serpil Aygün Cengiz'in Başgöz ile yaptığı uzun söyleşinin Tetragon yayınları tarafından *Kardeşliğe Bin Selâm-İlhan Başgöz ile Söyleşi* ismiyle basılması ile başlayan bu serüven (Pultar ve Cengiz 2004) Başgöz'ün kendisinin dönemin aydın ve siyasetçileri ile anıları ve dönemin siyasi atmosferinin kendi üzerindeki etkilerini kısa makaleler halinde yayınlaması ile devam etti.¹ Bu çalışmalar hiç kuşkusuz hocanın hayatı ile ilgili önemli bilgi kaynakları olmakla beraber ilki söyleşi formatının sınırları içerisinde kaldığı için ikincileri ise parçalı ve kısmen siyasi gündem ile

ilişkili biçimde yazıldıkları için çeşitli eksiklikler taşıyorlar.

Başgöz özyaşamöyküsünü düzenlerken büyük sınıflandırmalar yapmamış. Anılarını İlhan bebeğin doğumu, Gemerek, tren yolunun gelişi gibi küçük başlıklar koyarak birkaç sayfalık küçük öyküler şeklinde anlatmış. Bu üslubun kitabı okumayı son derece kolaylaştırdığı bir gerçek, ancak tanıtım yazısı yazmayı zorlaştırıyor. İşin doğrusu bu uzun, çok katmanlı ve birçok yere değen hayatı sınıflandırmak da zor. Bu yazının özelinde kitap kabaca üç bölüme ayrılabilir. Başgöz'ün hayatının doğumundan üniversiteye kadar olan kısmını kapsayan çocukluk dönemi, üniversite, doktora sonrası öğretmenlik ve askerlik ve siyasi sakıncalı bir aydın olarak geçirdiği gençlik ve ilk orta yaş dönemi ve son olarak İngiltere'de başlayıp ABD'de devam eden akademik kariyer dönemi. Bu bölümler sadece hocanın hayat hikayesini anlatmıyorlar. Aksine her birinde toplumsal yaşam, dönemin siyasi atmosferi, Türkiye akademisi ve Batı akademisi arasındaki farklar ve dönemin aydınları ile ilgili son derece canlı gözlemler var. Enver Gökçe'den Can Yücel'e Bülent Ecevit'den Bernard Lewis'e birçok önemli figür de birçok boyutları ile hocanın anılarında yerini almış.

Kitabın ilk kısmı Başgöz'ün ço-

* Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Van/Türkiye. agahhazir@yyu.edu.tr

cukluk ve ergenlik dönemine ayrılmış. Bu kısımda Başgöz sırasıyla ilkokul ve liseyi okuduğu Sivas ve Gemerek'i anlatıyor. İl ve nahiye eşrafından Başgöz'ün aklında kalanlar ilginç hikayeleri ile hocanın anılarına girmişler. Dönemin ağaları, eşkıyaları ve erken cumhuriyetin idealist öğretmenleri çeşitli anekdotların konusu olmuşlar. Bunlara ek olarak dönemin toplumsal dönüşümünü yansıtacak çeşitli olaylar da hocanın anılarında yerini almışlar. Gemerek'e ilk defa gramofon gelmesi, tren yolunun yapılması, 1915 "Ermeni olaylarının" nahiye üzerinde etkileri ve nahiyeye yerleştirilen mübadiller bu kısmın değindikleri arasında. Gene dönemin kadın erkek ilişkileri ve bu ilişkilerinin kırsalda ve şehirde dönüşümüne dair de ilginç gözlemleri var. Bu kısımda Mustafa Kemal Atatürk'ün Sivas lisesini ziyaretinin birinci elden bir tanıklığını okuma fırsatımız da oluyor. "Gemerek adı İlhan'ın adına hep türkülerle gelir" (Başgöz 2017, 7) diye başladığı bu kısmı halkbilimciler açısından cazip hale getiren bir diğer husus da Başgöz'ün hemen hemen her sayfada bir türküyü ya da şiir paylaşması. Böylece birçok toplumsal olay okuyucunun gözünde somutlaşıyor. Bu kısımda aynı zamanda Başgöz'ün halkbilime ilgisinin ilk örneklerini oluşturan destan ve öykülere dair küçük hikayecikler de var.

Kitabın ikinci kısmında halkbilimcilerle beraber erken cumhuriyet dönemi tarihçilerinin de ilgisini çekecek temalara değinilmekte. Başgöz hem öğrencisi olduğu, hem de öğrenci birliği başkanı olarak bulunduğu Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ni son derece canlı gözlemlerle anlatmış. Bu kısımda hem İkinci Dünya Savaşı dönemi Ankara'sı, hem de DTCF'de ciddi bir tasfiye ile sonuçlanan 1944 olaylarının

içerden bir tanıklığını bulmak mümkün. Bir başka deyişle, okuyucuya hem dönemin siyasal atmosferini hem de bu atmosferin akademiye yansımalarını okuma fırsatı sunuluyor. Pertev Nail Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran, Fuat Köprülü, Ernst Hirsch gibi dönemin akademisinin önemli isimleri Başgöz'ün anılarında yer alıyorlar. Bu olayların bir uzantısı olarak Başgöz'ün üniversiteden kopuşu ve Tokat lisesinde öğretmen olarak geçirdiği dönem daha sonra öğretmenlikten siyasi nedenlerle ilişkisinin kesilmesi ve 1952'de tutuklanması da bu kısmın içerisinde yer alıyor. Başgöz'ün dönemin illegal Türkiye Komünist Partisi ile ilişkileri ve bu partiye yönelik gözlemleri de bu kısımda yer alan ve yakın dönem tarihçilerinin ilgisini çekebilecek konular arasında sayılabilir.

Son kısımda ise hocanın altı aylık İngiltere macerasından sonra ABD'ye gelişi dilini bile bilmediği bu ülkede yavaş akademik basamakları tırmanışı anlatılmış. İki ülkenin hem toplumsal hayatı hem de akademisi arasındaki farklar canlı bir dille hikaye ediliyor. Başgözün ABD yıllarında tanıştığı önemli halkbilimciler ile ilişkileri, çalıştığı farklı üniversitelerde başından geçenler de bu kısmın konuları arasında. ABD'de halkbilim çalışmalarının Türkiye'deki muadillerinden farklı olarak teori yoğun bir yapıya sahip olması Başgöz'ün bir süre sıkıntı çekmesine yol açmış ancak Başgöz sonunda bu farklılığa ayak uydurmayı bilmiş. Bu kısımdaki tartışmalar halkbilim ile akademik düzeyde ilgilenenlerin özellikle ilgisini çekebilir. Bu kısım sadece ABD'yi değil değil Başgöz'ün başka ülkelere seyahatlerini de içeriyor. Sovyetler Birliği seyahati, İran ve Irak ziyaretleri Başgöz'ün akademik çalışmaları ile ilişkili bir biçimde yer

almış. Bu kısımlarda Başgöz'ün Türk folkloruna ilgisinin sadece Anadolu ile sınırlı olmadığını ve bölgenin dışına da yayıldığını görebiliyoruz. Başgöz'ün ABD'de emekli olduktan sonra Türkiye'ye dönüşü ve özellikle Van Yüzüncü yıl Üniversitesi'nde yaşadıkları da ayrıca bu kısmın içerisinde yer alıyorlar. Başgöz kitabın sonuna ayrı bir kısım açmış ve burada hayatında çeşitli düzeylerde yer almış ve önemli bulunduğu isimlere dair gözlemlerini anlatmış. Bu kısımda Pertev Nail Boratav, Ferit Kam, Necmettin Halil Onan gibi akademisyenlerin yanısıra Kemal Tahir, Can Yücel, Yaşar Kemal, Aziz Nesin gibi şair ve yazarlarla geçen anılara da yer verilmiş.

Başgöz kitabın sonlarında hayatı hakkında pek az not tuttuğunu ve olayları nadiren yazıya aktardığını söylüyor. Hafızasına güvendiği halde yanılabilceğini de belirtmiş (Başgöz 2017 461). Kitabın hacmini hesaba katarsak birtakım basit hataların doğal olduğu ve kitabın değerini azaltmayacağı açık. Esasında özyaşamöyküsünde sadece birkaç basit hata var. Sözelimi Başgöz'ün Enver Gökçe'yi ağırlayan kişi olarak daha önce başka bir yazıda ismini verdiği Yusuf Atılğan (Başgöz 1982) kitapta Yusuf Ahıskalı olarak verilmiş (Başgöz 2017, 151). Van kısmında geçen orgeneral Saldıray Berk'in ismi birden fazla Yıldırım Berk olarak yazılmış (Başgöz 2017, 400-401). ABD'de yaşanmış bir anıda geçen Cabbage (Lahana) kelimesi kabak olarak çevrilmiş (Başgöz 2017, 280). Caferi mezhebinde on ikinci imam Mehdi'yi işaret eden Sahibüzaman deyişinin Hz. Ali'yi işaret ettiği söylenmiş (Başgöz 2017, 389). Hiç kuşkusuz bunlar, bu derece önemli bir eser için son derece küçük ve önemsiz kusurlar ve basit yayıncı müdahaleleri ile düzeltilebilirler. Başgöz'ün kiti-

binda bilinçli olarak eksik bırakılmış bir husus ise özel hayat bahsi. Yazar kitabın girişinde kısaca kızlarından bahsetse de evliliğine, özel ilişkilerine ve aile hayatına dair pek bir şey anlatmamış. İnsan bu hayat hikayesinin içine girdikçe Başgöz'ün hayatının bu taraflarını da ister istemez merak ediyor.² Tabii Başgöz'ün bu husustaki tercihine saygı duymak lazım.

Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli bilim adamlarından birinin bu bir asıra yaklaşan hayat hikayesi çok katmanlı bir okumaya olanak sağlıyor. Sıradan okuyucu için keyifle okuyacağı bir anı kitabı, halkbilim ve entelektüel düşünce tarihi gibi disiplinler ile ilgilenenler için ise muhakkak edinilmesi gereken birinci el bir kaynak sunuyor. Bu tanıtım yazısının sonunu da kitaptan ödünç alıp bitirmek uygun olabilir: Bakisi düruğ-u binihayet, temmet (Başgöz 2017, 462).³

NOTLAR

- 1 Bu kısa anı parçacıklarının örnekleri şimdi kapanmış olan Radikal gazetesinin yorum sayfasında bulunabilir. İlginç bir örneği için bkz. Başgöz, İlhan. "Memleket komünist olacaksa onu da biz yaparız"; kim söyledi bunu?" (19 Mayıs 2009) 19 Eylül 2017. <<http://www.radikal.com.tr/yorum/memleket-komunist-olacaksa-onu-da-biz-yapariz-kim-soyledi-bunu-936546>>
- 2 Yine de dikkatli ve dönemin magazinine meraklı okuyucu bazı şeyleri tahmin edebilir. Sözelimi Başgöz ile Ruhi Su'nun eşi Sıdika Su'nun bir zamanlar nişanlı olduğu ve muhtemelen Ruhi Su ile kitapta geçen soğukluğun bu nedenle oluştuğu bunlar arasında sayılabilir.
- 3 Geri kalanı bitmeyen bir yalan.

KAYNAKÇA

- Başgöz, İlhan. "Enver Gökçe İle Bir Nice Yıl". Yazko Edebiyat 19, (Nisan 1982):75-84.
- Pultar, Gönül ve Serpil Aygün, Kardeşliğe Bin Selâm-İlhan Başgöz ile Söyleşi. Ankara: Tetragon Yayınları, 2004.